

recitaluri

de SANDA DIACONESCU

De fapt, ce este — ce ar trebui să fie — un recital? Și ce devine recitalul în condițiile specifice ale teatrului de animație?

Termenul „recital”, de origine engleză, s-a născut pentru a desemna o relatare. Povestirea unui fapt. Sau a unui complex de fapte.

Când și-a îmbogățit sensurile, atingând sfera artelor, „recital” a fost un concert. Concertul unui singur artist, folosind un singur instrument — recital de orgă, de violină, de oboi. Chiar și un recital vocal — concertul dat de un unic interpret vocal. O condiție sine qua non pentru cel care oferă un recital fiind excelența, atât în privința darurilor înnăscute, cât și a măiestriei dobândite la capătul unei lungi și anevoioase ucenicii.

Când recitalul se mută din domeniul muzicii în universul teatrului, datele de bază rămân aceleași. Artă, prin definiție, colectivă, „de echipă”, teatrul îngăduie totuși personalităților deosebite să se distingă. Și nu o dată putem spune că, pentru un anumit actor, un anumit spectacol a fost un adevărat recital. Ca să nu mai vorbim de cazurile când maril artiști ai scenei — întocmai ca soliștii concertelor muzicale — se desprind de echipă și oferă așa-numitele „One Man Shows” — spectacole de un singur om. Un mare talent creează mai multe „emploi”-uri, lucrând la un singur instrument — făptura sa, trupul, glasul, expresivitatea miinilor, posibilitatea de a se transfigura, de a se multiplica...

Pe scena actorilor „fără viață”, însuflețiți de mina partenerilor oameni, pentru a putea vorbi de un recital, excelența talentului, virtuozitatea nu pot lipsi. Și nici supraefortul consimțit și voința de a se autodepăși. Pe deasupra — cerință obligatorie — mijloacele de expresie artistică folosite vor fi mai cu seamă cele ce aparțin scenei de animație.

Primul recital din Săptămîna teatrelor de marionete și păpuși a fost prezentat de „Tândărică”. Surisul Hiroshimei, prelucrare de Dinu Kivu după poemul lui Eugen Jebeleanu. Cadrul de joc, ilustrația muzicală și regia sînt semnate de Cristian Pepino, iar protagonistă este Gina Nicolae. Actrița cu vîină dramatică, cu trăire tulburătoare, comunicînd fierbînte încărcătura emoțională conținută în piesa literară pe care o tîlmăcește, Gina Nicolae captează din primele clipe publicul și continuă să și-l atașeze cu forță sporită, prin știința subtilă a dozării efectelor — atât în registrul vocal, cât și în cel al combustiei interioare —, prin finețea trecerilor de la momentele de tumult la cele de aparență acalmie, fiind — prin simplitatea în care îmbracă adevărurile și zisele cele mai grave — atinge cote înalte de măiestrie artistică.

Elementele animate, minuțite, care ilustrează recitalul — forme statuare, totuși fantomatice, sugerînd lumca celor duși, bila albă — ceva mai răsărită decît capul unei păpuși — reprezentînd Terra, păsările în neconținută zbatere, ca și vîlurile ce se agită, ca vînturi rele, ca aripi ale morții — toate albe — nasc imagini scenice de mare rafinament. Cu o singură excepție — zicem noi — micul avion, asemenea unei jucării de magazin, care pică stîngaoi și străin în contextul dat: un element naturalist într-un univers al metaforelor sugerate, un element mărunț, insignifiant, într-o necuprînsă lume de gînduri poetice. Poate că autorul spectacolului și-a donit această notă de contrast. Nouă nu ni s-a părut necesară. Cum nu ni s-au părut utile — ci, dimpotrivă, încărcături — cadrele cu portretele acelor oameni pe care Gina Nicolae îi evocă emoționant, concretizîndu-le prezența. Avem deopotrivă rezerve cu privire la haina și tîrlicii pe care-l poartă actrița. „Arta, ca

Liviu Berehoi în recitalul „Conferință despre marionetă”, Teatrul „Țândărică”

„Fantezie pentru o singură păpușă” de E. Mihăescu-Păuñ, Teatrul de păpuși din Brăila

și călăra" — scrie V. Hugo — „are puterea de a sublîma". În artă — adăugăm noi — nu există urît. Și am fi văzut-o pe Gina Nicolae fără încălțări, ea răsărită din pămîntul pe care-l calcă. Am fi dorit-o înveșmîntată în cenușiu, desigur, dar într-o haină care să-i cadă larg, de pe umeri pînă în călcie. Făcînd-o masivă. Stîncă. Forță a naturii. Ea, femeia, născătoarea, fiind mai puternică decît infernul în care se năruie orașul. **Surisul Hiroshimei** — un spectacol de ținută. Important și generos.

A urmat o demonstrație de păpușărie clasică, la paravan, cu mici figurine biba-bo. Autor al adaptării — după Hauf —, al decorurilor, păpușilor și muzicii, ea și regizor și interpret unic, profesionistul clujean Ivan Chelu. Scena, cu o deschidere de 1,20 m. și o adîncime de 1,25 m., este înzestrată cu cortine și fundaluri, cu decoruri care se schimbă mereu — toate scaldate în culori pastelate, armonioase, alese cu mult bun-gust. Păpușelele de 0,40 m., purtînd capete expresive, picioaruse și încălțări finisate în cele mai mici amănunte, costume cu pliuri, nasturi și butoniere, evoluează dezinvolt. Și vorbesc, folosînd glasuri, frazări, ritmuri diverse, interpret, mereu același, creînd o întreagă tipologie umană.

În genul teatrului de miniaturi și în stil naturalist, considerăm izbutită această **Călătoria a lui Hilaris în lumea poveștilor**.

În continuare, am salutat cu bucurie prezența în această Săptămînă... a păpușarului popular ținărent Gheorghe Mocanu. Cu un număr tradițional Vasilache și Marioara. Asistăm la certurile dintre eroi, la bătaia zdravănă pe care bărbatul o administreează consoartei. Care, de altfel — cum știm — dă ortul popii... Urmează întîlnirea cu Dracul și Moartea, cărora Vasilache le vine de hac.

Personajele mînuite de păpușar — după rosturile vechiului teatru de bilci — se sfătuiesc și cu o fată care se află în fața scenei. E pe postul „păiaței" sau al „moșului" din spectacolele populare. Iar Gheorghe Mocanu mișcă, însuflețește și dă grai diferit fiecărui personaj. Fîind ajutat, în această performanță, de faptul că este înarmat cu una dintre acele „guri" cu care erau prevăzute măștile antice. Un soi de fluieraș, care transformă timbrul vocal. Așa cum a folosit cîndva și Pothinus, păpușar ambulant din vechea Helada, primul căruia i s-a îngăduit să urce pe scena prestigiosului teatru al lui Dionysos.

Recitalul lui Gh. Mocanu, care se desfășoară după formula binecunoscută, înveselește publicul, dar naște și multe nostalgii.

Oricum, are farmec, mult farmec...

Al treilea gong — spectacol gîndit, scris, interpretat și regizat de creatorul sibian Dan Hîndoreanu — leagă mai multe momente de animație. Fiecare, realizat cu altă metodă, cu altă tehnică de mînuire. Și fără dialog, trecerile dintre „numere" împlinindu-se prin joc de mimi. Bătrînul artist interpretînd, dezlîntuit, la clavecin, cîntecul lui de lebădă este acționat prin wayang. Episodul Cosînzenei și al Zmeului, cu inima singerindă, este lucrat cu siluete plate, de proporții contrastante și care se manevrează din spate. Păpușelele de tablă din colivia regelui nefericit, puilul care iese din găoace sub ochii noștri, copilul — păpușă simplă de lemn — folosec fie sistemul figurinilor acționate prin sfori, fie, respectiv, mînuirea pe mînușă, sau simplul joc al unui copil ou păpușa. Toate prezentate în cabinet negru. Pe efecte luminoase, izvorînd din sfeșnice în care plîpuc lumînări. Toate izbutînd uimitor simulacru vieții. Și încercînd să refacă, în sens invers, circuitul existenței umane. Bătrînețea și moartea. Vîrsta de mijloc, în diversele-i ipostaze — dragostea neîmplinită, încetușarea, nefericirea. Nașterea, copilăria, începutul unui drum nou... Ceea ce conferă optimism finalului.

Poate n-ar fi stricat un plus de claritate în comunicarea ideilor. Poate dialogul — rodus la esență și folosit în trecerile dintre „numere" — ar fi fost mai eficace decît pantomima. Cunoaștem însă predilecția lui Dan Hîndoreanu pentru acest gen artistic și recunoaștem nota de sportivitate teatralitate pe care jocul mimilor o dă experimentului. Experiment dificil, în care principalul creator — mereu angajat într-un efort de autodepășire — este ajutat de scenograful Dan Frățiciu și de actorii Mihaela Malinski, Margarethe Helthauer, Marius Gălea.

Am așteptat cu interes recitalul Clinc-Clinc al lui Dan Dumitrescu, actor făcînd parte din marea gardă a teatrului craiovean. Îl cunoașteam ca destoinic minutor. Dar pentru așa-zisul său recital, Dan Dumitrescu s-a suit pe scenă, ca și cum s-ar fi plimbat pe stradă. A chemat, alături de el, cîțiva copii din sală. Și i-a prelucrat, întocmai ca un îndrumător de grădiniță. Mai întîi, pe teme de circulație. Iar în continuare, în legătură cu normele generale de comportare în societate. Nici o clipă Dan Dumitrescu nu și-a pus problema unei munci suplimentare aceleia

pe care este obligat s-o prezente... Nici o clipă n-a încercat să-și demonstreze profesionalitatea. Și cu atât mai puțin să se autodepășească. Și nici un moment n-am avut impresia că ne aflăm în fața unui act artistic.

În *Printul și rindunelul* (după Oscar Wilde), reprezentanta teatrului din Arad — singurul teatru din țară care, alături de „Tândărică”, ține sus drapelul acestei străvechi și foarte dificile arte a marionetelor — ne-a dezamăgit. Carmen Mărgineanu este un talent deosebit, o actriță cu plastică desăvârșită și cu mult farmec personal. Ea cunoaște toate tainele înnodării și deznodării firelor care însuflețesc păpușa. De ce s-a mulțumit să plutească, grațios, prin scenă? De ce a imprimat păpușii aceeași mișcare — mereu aceeași? De ce n-a făcut nimic altceva decât să-l legene pe rindunel, o figurină frumoasă, desenată de Zoe Eisele-Süss?

Raza de soare a fost, cîndva, o foarte bună piesă scrisă de Al. T. Popescu. O piesă care vorbea despre prietenie. Folosind limbajul metaforelor poetice care au dus, de cîte ori piesa a fost înscenată, la superbe imagini scenice. În versiunea înscenată de cei trei actori ai teatrului din Constanța — între care experimentatul Dromichete Ghiban —, cu vorbe străine și nepotrivite, cu momente zise de animație — cum ar fi pantofii ce bat stop, mînuiri foarte stîngaci, la vedere — textul original nu mai are aceeași valoare literară. Iar spectacolul apare drept o încercare diletantistă.

Fantezie pentru o singură păpușă — de fapt o parodie după basmul Scufiței roșii, scrisă de Ecaterina Mihăilescu-Păun — este un pretext literar care a prilejuit spectacole de animație antrenante și hazoase. Actorii de la Teatrul de păpuși din Brăila, care au jucat-o, în festival, sînt dintre cei mai dotați și mai bine pregătiți. Premise pentru o izbîndă. Atunci de ce totala necrușită în care am asistat? Pentru simplul motiv că cei patru au evoluat nu ca păpușari, ci ca interpreți pe viu, gen pentru care nu au nici vocație, nici antrenament.

Moment pierdut. Și pentru ei. Și pentru noi.

Conferință despre marionetă, recital propus de Liviu Berehoi de la Teatrul „Tândărică”. De cum intră în scenă, actorul incită spectatorii. Interesul crește din clipa în care solistul începe să mute și să combine corpurile geometrice cu aspect de cilindri, de diverse dimensiuni.

Odată cu apariția păpușilor, cu gestică puțină, dar glas răsunător, sala e cucerită. Și rămîne în așteptare. Vede două păpuși exotice care prin sonorități distincte, imitînd graiuri orientale, intrigă și mai tare. ...După care pe scenă se ivesc Vasiluche și Marioara lui. Pentru ca, în final, cu o păpușică de lemn, despușiată, în brațe, artistul mînuitor să se adreseze direct publicului, ou o pledoarie pentru pace, pentru viață...

Spectatorii aplaudă. Pentru mesaj. Pentru ingenioasa formă de spectacol. Pentru harul actorului... Dar aștepta, acest public, și momentul de marionetist virtuos, pe care Liviu Berehoi nu ni l-a dăruit.

Se oade să mai vorbim și despre recitalurile incluse în spectacolele colective. Ne gîndim, de pildă, la recitalul surprizelor și al gagurilor scenografice, inventate de Mircea Nicolau pentru *Aventuri cu Scufița Roșie* („Tândărică”). Între care, scara ce alunecă sub labele lupului nu este decît unul! Elogiem, de asemenea, fără rezerve, jocul briant, mereu altul, al Brîndușei Zaița Silvestru, în rolul titular din același spectacol. Am remarcat și contribuția Gabrielei Nistorică, excelentă în băiețelul leneș din *Dansul literelor* (Botoșani). Ca și aceea a lui Rudolf Moca, pe care-l recomandăm tot ce însuflețește în *Făt-Frumos cel Năsos* (Tg. Mures). S-au mai evidențiat Th. Gomboș, subtilul interpret al lui Talion; Ion Mar, remarcabil ca prezență, joc și glas în *Marele Vrăjitor*; Mihaela Steciuc, diversă și la fel de încîntătoare atît în *Arlechin*, cît și în *Serafima-Pisica*; Adrian Farca, surprinzător în *Marele cline* — aceștia din urmă, toți, din trupul brașoveană și din demonstrația — etalon de artă de animație — intitulată *Peripețiile lui Talion*. Producție care s-a constituit, de altfel, și într-un recital de scenografie specifică genului, oferit de artista plastică Simó Enikő, în complexa demonstrație a creatorului multilateral care este Liviu Steciuc, autor al scenariului (după Călin Gruia), al ilustrației muzicale, actor în rolul Melhotel și director de scenă.

Nu mai întîmplător atragem atenția doar în ultimul rînd, asupra recitalului dat de regizorul de culise Sasz Bella. Sub bagheta acestui tehnician artist, joacă paravanele, cortinele, fundalurile, mica turnantă cu pilonii ei metalici. Și întreaga scenă se însuflețește.

Recitalurile — prețioase unități de măsură care îndică stadiul la care se află azi arta creatorilor din teatrul de animație.